

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Pedagogiki Specjalnej z cyklu OSOBA: „Jedność w różnorodności – idea i rzeczywistość. 30 lat edukacji integracyjnej w Polsce”, 26–27 września 2019 r., Warszawa

Małgorzata Zgoda, Małgorzata Ganc, Joanna Kobosko

W dniach 26-27 września br. odbyła się 8. międzynarodowa konferencja z cyklu OSOBA, z tematem wiodącym: „Jedność w różnorodności – idea i rzeczywistość. 30 lat edukacji integracyjnej w Polsce”. Konferencje z cyklu OSOBA zainaugurowano w 2003 roku, który Rada Unii Europejskiej ustanowiła Europejskim Rokiem Osób Niepełnosprawnych. Tegoroczna konferencja, której organizatorem była Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, nawiązywała do obchodzonej 30. rocznicy wprowadzenia edukacji integracyjnej w Polsce. Przewodnicząca Komitetu Naukowego konferencji – prof. dr hab. Joanna Głodkowska – w zaproszeniu do udziału w spotkaniu podkreśliła chęć kontynuowania tradycji pedagogiki specjalnej w podejmowaniu wielowątkowych rozwiązań dotyczących takich fundamentalnych zagadnień jak:

Osobowość – podmiotowość ucznia, jego potrzeby edukacyjne i dynamizm rozwojowy.

Samorealizacja – uczeń i jego rodzina pełnoprawnymi uczestnikami procesu edukacyjnego.

Odpowiedzialność – rzetelna, kompleksowa diagnoza możliwości i potrzeb ucznia.

Bezpieczeństwo – przestrzeń integrująca, wzmacniająca rozwój ucznia i wspierająca jego rodzinę.

Autonomia – prawo równego dostępu do edukacji.

Do udziału w konferencji zaproszono przedstawicieli środowisk akademickich oraz praktyków, którzy w podejmowanych badaniach i w swojej bezpośredniej aktywności uczestniczą w realizacji założeń edukacji integracyjnej. Organizatorzy spotkania dostrzegają w edukacji integracyjnej złożony i wieloaspektowy proces mający swoje źródło w idei normalizacji i autonomii życia osób z niepełnosprawnością, a co za tym idzie – kształcenia uczniów wymagających specjalnych warunków do realizacji potrzeb edukacyjnych razem z ich sprawnymi rówieśnikami.

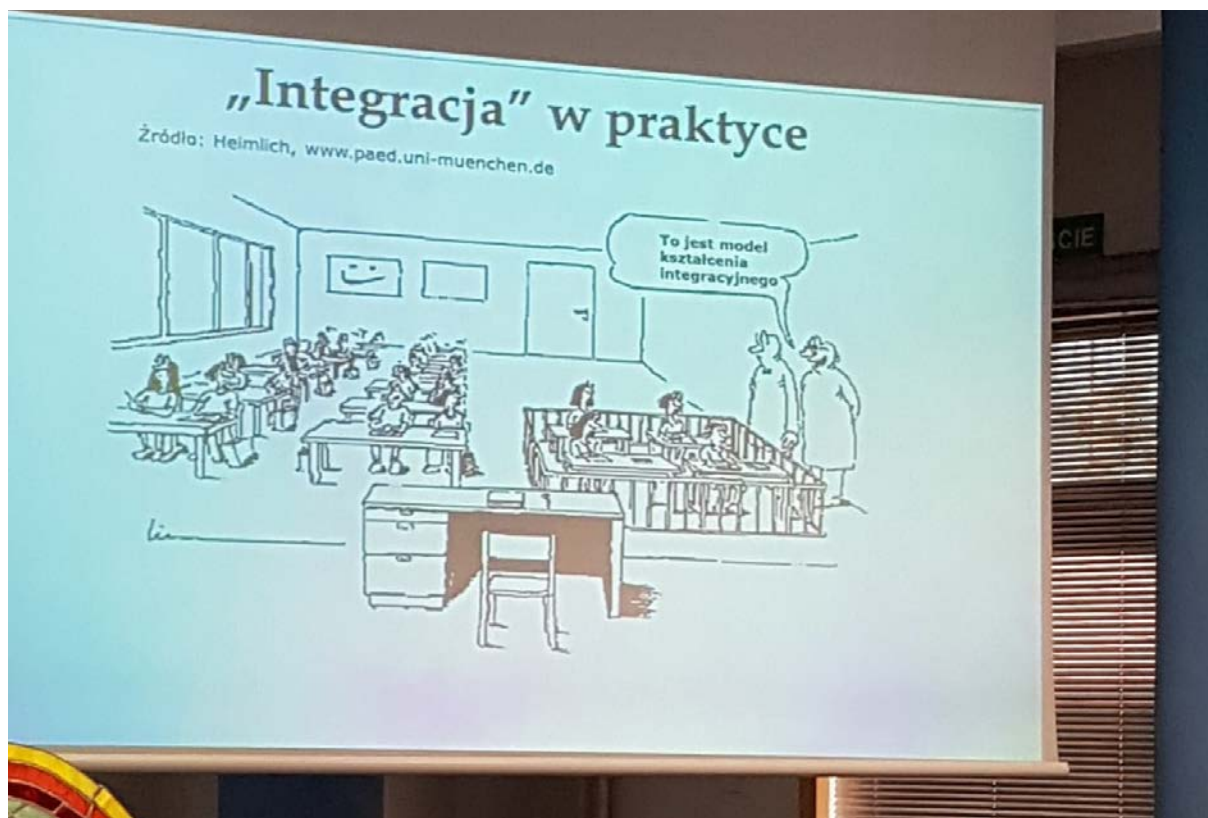
W tegorocznej konferencji uczestniczyło około 180 specjalistów z kraju i z zagranicy. Zebranych gości powitał prof. dr hab. Jan Łaszczak, pełnomocnik Rektora Akademii

Prof. Joanna Głodkowska podczas prowadzenia obrad

Pedagogiki Specjalnej, a wykład inauguracyjny wygłosiła prof. dr hab. Joanna Głodkowska, Przewodnicząca Komitetu Naukowego konferencji, która zaznaczyła, że wspólna edukacja stwarza korzystne warunki realizacji „dobrej szkoły dla wszystkich”. Urzeczywistnianie idei edukacji integracyjnej wymaga zaangażowania wszystkich podmiotów, w tym uczniów, nauczycieli, rodziców, społeczności lokalnych oraz organizacji i instytucji państwowych. Złożoność i wielowymiarowość procesu edukacji integracyjnej, jak też jej znaczenie dla kształtowania nowego modelu życia społecznego determinują wysoką rangę problemu i wskazują na potrzebę ponowienia debaty w gronie teoretyków i praktyków. Głos w sprawie podjęła mgr Jadwiga Bogucka, inicjatorka kształcenia integracyjnego w naszym kraju, która zaprezentowała 30-letnią historię tworzenia i popularyzowania tego systemu nauczania w Polsce. Następnie Elżbieta Neroj, Radca Generalny MEN, przedstawiła aktualny stan prawny integracyjnego i włączającego systemu nauczania w naszym kraju.

Adres autora: Małgorzata Zgoda, Zakład Implantów i Percepcji Słuchowej, Światowe Centrum Słuchu, Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu, ul. Mokra 17, Kajetany, 05-830 Nadarzyn, e-mail: m.zgoda@ifps.org.pl

„Integracja” w praktyce – zderzenie idei z rzeczywistością wielu placówek edukacyjnych (z prezentacji prof. A. Firkowskiej-Mankiewicz)

W plenarnej części obrad oprócz specjalistów z uczelni polskich występowali zaproszeni goście ze Stanów Zjednoczonych, Australii, Hiszpanii, Portugalii, Rosji, Ukrainy i Tajwanu. Tematyka wystąpień obejmowała teoretyczne, prawne i praktyczne problemy związane z wprowadzaniem i funkcjonowaniem edukacji integracyjnej i inkluzyjnej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zarówno w Polsce, jak i za granicą. W swych wystąpieniach prelegenci przedstawiali doświadczenia swoich krajów związane z realizacją idei edukacji integracyjnej, projektami naukowymi i społecznymi, a także mówili o współpracy z polskimi naukowcami, w tym z APS. Poruszana była także tematyka funkcjonowania rodziny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dzieci z problemami ze słuchem. W trakcie 5 sesji plenarnych oraz 5 sesji tematycznych swoje prace wygłosiło około 60 prelegentów. Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu reprezentowały: dr n. hum. Joanna Kobosko, dr n. o zdr. Małgorzata Zgoda oraz mgr Małgorzata Ganc. Przedstawiły one wyniki prowadzonych badań.

O swoich doświadczeniach opowiedziała mgr Anna Florek – założycielka Fundacji Czas Dzieciństwa – w wystąpieniu „Dylematy edukacji włączającej. 30-letnie doświadczenia Społecznego Przedszkola Integracyjnego”. Prelegentka przedstawiła między innymi etapy adaptacji przedszkolnej dzieci ze specjalnymi potrzebami według modelu przyjętego w jej placówce: incydentalne pobyty dziecka w grupie, budowanie relacji dziecko–dziecko, zajęcia w małej grupie, następnie pobyt dziecka w grupie ze wsparciem terapeuty, aby doprowadzić proces włączania do etapu piątego, czyli funkcjonowania dziecka w grupie. Wieloletnie

doświadczenia skłoniły prelegentkę do konkluzji, że integracja, a nawet edukacja włączająca nie eliminują niepełnosprawności dziecka, jednak stanowią początek rozwiązywania jego problemów. Dzięki edukacji włączającej możliwe jest zminimalizowanie przejawów i następstw ograniczeń wynikających ze stanu dziecka, a także odnalezienie jego indywidualnych talentów.

Natomiast dr hab. Joanna Konarska, profesor Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, poruszyła temat aury wychowawczej kreowanej przez system wartości i potrzeb preferowanych w rodzinach osób z niepełnosprawnością. Prelegentka podkreśliła, jak ważne jest udzielanie pomocy psychologicznej rodzinie osoby z niepełnosprawnością, aby mogła ona przebrnąć przez najtrudniejsze emocjonalnie chwile i zaakceptować sytuację, w jakiej się znalazła. Celem pomocy psychologicznej jest także pokazanie rodzicom zarówno ich mocy sprawczej wobec dziecka, jak i jego postępów w rehabilitacji, a tym samym – podkreślenie, jak ważny jest udział najbliższych osób w coraz lepszym funkcjonowaniu dziecka z niepełnosprawnością. W swoim wystąpieniu prof. J. Konarska stwierdziła, że kolejne przeobrażenia w systemie potrzeb i wartości, które tworzą specyficzną aurę wychowawczą sprzyjającą rozwojowi dziecka, dokonują się wówczas w sposób naturalny.

Interesujące badania dotyczące edukacji włączającej przedstawiła prof. Anna Firkowska-Mankiewicz wraz z dr Martą Bielawską z Akademii Pedagogiki Specjalnej. Edukacja włączająca – na 48. sesji konferencji UNESCO w Genewie w 2008 roku – została określona jako droga do przyszłości.

Prof. Anna Firkowska-Mankiewicz podczas prezentacji

U jej podstaw leży założenie, iż system edukacji będzie wychodził naprzeciw indywidualnym potrzebom wszystkich uczniów i umożliwiał im osiągnięcie sukcesów edukacyjnych, jak również zapewniał poczucie przynależności do zbiorowości (Lipsky, Gartner 1997). Przesłanką tego rodzaju kształcenia jest również to, aby nauka dziecka o specjalnych potrzebach odbywała się w szkole rejonowej, czyli najbliższej miejsca jego zamieszkania. Konieczne zmiany muszą nastąpić na kilku poziomach: makro – w zakresie polityki i legislacji, mezo – w organizacji i funkcjonowaniu szkół, oraz mikro – na poziomie świadomości indywidualnej, zwłaszcza nauczycieli i rodziców. Jak wynika z raportu Najwyższej Izby Kontroli z 2012 roku, „zdecydowana większość nauczycieli – 75% – stwierdziła, że dzieci z niepełnosprawnością powinny uczęszczać do szkół specjalnych”. W przekonaniu prelegentek to od nauczycieli zależy, czy w edukacji nastąpi zwrot od segregacji do włączania i czy zakończy się to sukcesem czy porażką. Według Cor Meijer zadaniem na przyszłość pozostaje opracowanie odpowiednich programów nauczania oraz kształcenia nauczycieli tak, aby radzili sobie z różnorodnością, ponieważ w rezultacie to nauczyciel musi sobie dać radę w klasie, w której spotyka różne dzieci. Dr M. Bielawska, której promotorem pracy doktorskiej jest prof. A. Firkowska-Mankiewicz, w swojej dysertacji porównała opinie przyszłych nauczycieli z Polski i Ghany na temat przygotowania do pracy w warunkach edukacji włączającej. Analiza opinii studentów z Polski i Ghany wykazała, że polscy studenci kładli nacisk na niepełnosprawność dzieci, myślenie segregacyjne, niemożność realizacji postulatów włączania, formalizację oraz jej wpływ jedynie na uczenia niepełnosprawnego. Dla kontrastu studenci pedagogiki z Ghany akcentowali różnorodność dzieci, myślenie inkluzyjne, większą elastyczność i brak struktur, a także wpływ edukacji włączającej zarówno na uczniów niepełnosprawnych, jak i zdrowych. Prof. Anna Firkowska-Mankiewicz podkreśliła, że zadaniem szkół wyższych przygotowujących nauczycieli do pracy w warunkach edukacji włączającej jest wyposażenie przyszłych nauczycieli w wiedzę i kompetencje praktyczne, które umożliwią im i ich uczniom sukces edukacyjny.

Z kolei dr n. hum. Joanna Kobosko przedstawiła pracę pt. „Tożsamość osobista i jej związek z akceptacją siebie jako osoby głuchej – badania nad dorosłymi użytkownikami

implantów ślimakowych z głuchotą prelingwalną” przygotowaną we współpracy z dr n. med. Anną Geremek-Samsonowicz, inż. Bartoszem Kochańskim oraz mgr Agnieszką Pankowską. Analiza wyników badań wykazała, że akceptacja siebie jako osoby głuchej (większa) pozostaje w związku z doświadczaniem siebie jako (mniej) nieśmiałego, samotnego i słabego w porównaniu z innymi ludźmi. Oznacza to, że osoby z głuchotą prelingwalną wraz z większą akceptacją siebie jako osoby głuchej mają szansę na dokonywanie zmiany w swojej tożsamości osobistej w zakresie tych wymiarów (cech).

Prezentację zatytułowaną „Ponad ćwierć wieku programu implantów ślimakowych w Polsce – wpływ na sytuację edukacyjną dzieci głuchych” wygłosiła dr n. o zdr. Małgorzata Zgoda w imieniu własnym i współautorów: dr n. med. Anny Geremek Samsonowicz i prof. Henryka Skarżyńskiego. Przełom, który prowadzi do zrewolucjonizowania nauczania osób niesłyszących, nastąpił stosunkowo niedawno, wraz z pojawieniem się implantu ślimakowego – elektronicznej protezy słuchu. Dzięki zastosowaniu implantu ślimakowego możliwa jest znacznie skuteczniejsza niż kiedykolwiek wcześniej kompensacja wady słuchu i przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom niepełnosprawności (niepełnosprawności) słuchowej. Implant ślimakowy umożliwia odbiór bodźców dźwiękowych, w tym mowy. W Polsce ta forma rehabilitacji medycznej, z zastosowaniem medycznego środka technicznego (implantu ślimakowego), jest dostępna od 1992 roku, kiedy to prof. Henryk Skarżyński zainicjował program leczenia całkowitej głuchoty za pomocą implantów ślimakowych. Od tego czasu w Instytucie Fizjologii i Patologii Słuchu implanty ślimakowe wszczepiono kilku tysiącom osób, z czego około połowę stanowiły dzieci. Skuteczność leczenia z wykorzystaniem systemu implantu ślimakowego różnych grup pacjentów potwierdzono licznymi badaniami, które dokumentują przełom, jaki dokonał się w terapii osób niesłyszących i niedosłyszących. Wykazano w ten sposób wpływ pojawienia się nowych technologii oraz metod diagnostycznych i chirurgicznych na zniesienie w znacznym stopniu ograniczeń i trudności wynikających z niepełnosprawności słuchowej.

Decyzja o poddaniu dziecka operacji wszczepienia implantu ślimakowego jest najczęściej motywowana pragnieniem rodziców, by ich niesłyszące dziecko mogło rozwinąć mowę i język foniczny, zdolność komunikowania się werbalnego, a także miało możliwość uczęszczania do szkoły razem z rówieśnikami i uzyskiwania sukcesów edukacyjnych podobnych do dzieci słyszących. Edukacja szkolna w warunkach integracji ze słyszącymi dziećmi od samego początku staje się celem słyszących rodziców dzieci głuchych na ogół od momentu zdiagnozowania u dziecka głuchoty. Wielu rodziców dzieci niesłyszących postrzega edukację wspólną ze słyszącymi rówieśnikami za najlepsze rozwiązanie. W historycznych badaniach Kazimierza Kirejczyka z roku 1962 i 1967, dotyczących nauczania dzieci głuchych w szkołach dla słyszących, autor stwierdził: „jedynie wyjątkowo zdolne dzieci głuche, bez poprzedniego przygotowania, mogą przy dużym wysiłku pokonać napotykaną w tej nauce trudności, zaadoptować się do warunków szkoły normalnej, opanować przewidziany programem materiał i kończyć te szkoły”. Uwarunkowania edukacji osób niesłyszących zmieniają się pod wpływem wykorzystywanych, stale udoskonalanych technologii służących

poprawie możliwości słyszenia. Wszczepienie implantu ślimakowego jest obecnie powszechnie stosowaną formą rehabilitacji medycznej dzieci z niedosłuchem. Technologia ta nie przywraca stanu pełnego zdrowia, ale stosowana w odpowiedni sposób umożliwia osobom, które utraciły słuch, osiągnięcie zdolności percepcyjnych wcześniej dla nich niedostępnych. Polityka edukacyjna wobec uczniów niepełnosprawnych sprzyja coraz liczniejszemu udziałowi dzieci z wadą słuchu w edukacji poza szkolnictwem specjalnym, co jest przejawem realizacji założeń edukacji włączającej. Kwestią, której nie można pominąć jest ocena poziomu osiągnięć uzyskiwanego przez uczniów z niepełnosprawnością słuchową uczących się w szkolnictwie otwartym. Przeprowadzone w Instytucie Fizjologii i Patologii Słuchu badania wyników szkolnych uczniów korzystających z implantów ślimakowych, którzy ukończyli naukę w szkole podstawowej, potwierdziły fakt, iż po raz pierwszy w długiej historii edukacji dzieci niesłyszących pojawiła się znaczna grupa uczniów z niedosłuchem prelingwalnym, która na zakończenie początkowego etapu edukacji uzyskała wyniki w nauce na poziomie dzieci słyszących. Pozytywne wyniki rehabilitacji po wszczepieniu implantu ślimakowego przekładają się także na wysoki poziom osiągnięć

szkolnych w poziomie szkoły podstawowej. Jest to szczególnie istotne ze względu na fakt, że z kolei słabe wyniki w nauce już na etapie edukacji podstawowej mogą rzutować negatywnie na poziom osiągnięć szkolnych na dalszych etapach edukacji, a także na możliwość ukończenia wyższych studiów. Wrodzone uszkodzenie narządu słuchu skutkuje ograniczeniami w rozwoju mowy i języka, w konsekwencji wpływa na dostęp do edukacji, a w dorosłym życiu – na możliwość wyboru zawodu i znalezienia zatrudnienia. Pomoc dzieciom, które urodziły się z wadą słuchu lub uszkodzenie nastąpiło w pierwszych latach życia, jest jednym z priorytetów programu leczenia za pomocą implantów ślimakowych.

Na sesji plakatowej mgr Małgorzata Ganc zaprezentowała wyniki badań przeprowadzonych z wykorzystaniem *Kart Oceny Rozwoju Psychoruchowego* (KORP) u 7-letnich dzieci z centralnymi zaburzeniami przetwarzania słuchowego i nieprawidłowym rozwojem mowy rozpoczynających edukację szkolną.

Podczas konferencji, w trakcie przerw podejmowane były ożywione dyskusje kularowe, umożliwiające wymianę doświadczeń, z udziałem specjalistów z Polski i z zagranicy.